

ਸਵਾਗਤ ਜਿੰਦਗੀ

ਤੀਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ

© ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

ਪਹਿਲਾ ਰਿਵਾਇਜ਼ਡ ਐਡੀਸ਼ਨ 2021 ..... 1,71,000 ਕਾਪੀਆਂ

All rights, including those of translation, reproduction
and annotation etc., are reserved by the
Punjab Government

ਚਿਤਾਵਨੀ

1. ਕੋਈ ਵੀ ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰ ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਜ਼ਿਲਦਾ-ਜ਼ਿਲਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। (ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਸਮੱਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੰ. 7 ਅਨੁਸਾਰ)
2. ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਛਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਜਾਲੀ ਨਕਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ (ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਦੀ ਛਪਾਈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਟਾਕ ਕਰਨਾ, ਜਮ੍ਹਾ-ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਵਿਕਰੀਆਂ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਫੈਜ਼ਦਾਰੀ ਜੁਰਮ ਹੈ। (ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਬੋਰਡ ਦੇ ‘ਵਾਟਰ ਮਾਰਕ’ ਵਾਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਪਰ ਹੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।)

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਵਿੱਦਿਆ ਭਵਨ, ਫੇਜ਼-8 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ-160062
ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਮੈਸ. ਨਾਰਦਨ ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਮਾਰਟ, ਜਲੰਧਰ ਰਾਹੀਂ ਛਾਪੀ ਗਈ।

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਕੌਮੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਖਾਕਾ (ਐਨ. ਸੀ. ਐਂਡ.)—2005 ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਖਾਕਾ (ਪੀ. ਸੀ. ਐਂਡ.)—2013 ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਾ ਬੋਝ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਇਸ ਪੱਖ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿਰਫ਼ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਧੀ ਤੋਂ ਜਗਾ ਹਟ ਕੇ ਬਾਹਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਜਗਤ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਮਹਿਜ਼ ਕਿਤਾਬੀ ਇਲਾਮ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਬਣ ਸਕੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਕੁਮਾਰ ਆਈ. ਏ. ਐਸ., ਸਕੱਤਰ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਅਗਾਂਹਵਾਂ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਰੂਹ ਢੂਕੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਉਸ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਅਜੇਕੇ ਪਦਾਰਥਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਚੰਗਾ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ ਤਾਂ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਅਸਲੋਂ ਸੱਭਿਅਕ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੈਸ਼ਨ 2020-21 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰੀ-ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੋਂ ਬਾਰੁੰਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਸਬੰਧੀ ਮਿਆਰੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ-ਕੇਂਦਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਆਪਣੇ ਉੱਚ ਇਖਲਾਕ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਮਾਣਸਤਾ ਧੁਰਾ ਬਣ ਸਕਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ‘ਸਵਾਗਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ’ ਦੀ ਹੱਥਲੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਭਰਪੂਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਬਹੁ-ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸ਼ਖਸੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕੇ। ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਨਵੇਂ ਵਿਸ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਉੱਚ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਇਸ ਯੁੱਗ ਦਾ ਹਾਣੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੱਭਿਅਕ ਮਨੁੱਖ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਤੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖਤ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਲਈ ਰਿਣੀ ਰਹੇਗਾ।

ਚੇਅਰਮੈਨ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

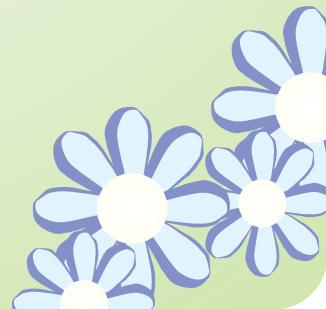
ਮੁੱਖ ਬੰਦ

ਆਪੁਨਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਹਿਜ਼ ਕਿਤਾਬੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੇ ਕੌਸ਼ਲ ਸਿਖਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਸਰਵ-ਪੱਧੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉੱਤਮ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2020-21 ਤੋਂ ‘**ਸਵਾਗਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ**’ ਦਾ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਹਨਤ, ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕਤਾ ਨਾਲ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬੱਧਿਕ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੀ ਪੁਸਤਕ ਸਚਿਤਰ ਅਤੇ ਗਤੀਵਿਧੀ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ ਰਵਾਇਤੀ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਸਿੱਖਣਗੇ।

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਤਹਿ-ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਤਜ਼ਰਬਿਆ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਜੋਅ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਅਨਮੋਲ ਤੋਹਫਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੋਹਾ,
ਸਟੇਟ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ
ਪੜ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬ, ਪੜ੍ਹਾਓ ਪੰਜਾਬ

ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਰਚਨਾ ਕਮੇਟੀ

ਵਿਸ਼ਾ-ਮੂਲਕ ਅਗਵਾਈ:

- ਡਾ. ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੋਹਾ, ਸਟੇਟ ਕੋਆਰਡੀਨੇਟਰ, ਪੜ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬ, ਪੜ੍ਹਾਓ ਪੰਜਾਬ

ਲੇਖਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰ:

- ਡਾ. ਪੁਸ਼ਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਲੈਕਚਰਾਰ ਪੰਜਾਬੀ, ਸ. ਸ. ਸ. ਸ. ਮਲਟੀਪਰਪਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ
- ਡਾ. ਚਰਨ ਪੁਸ਼ਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਲੈਕਚਰਾਰ ਪੰਜਾਬੀ, ਸ. ਸ. ਸ. ਸ. ਬਸੀ ਕਲਾਂ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ
- ਮਦਨ ਵੀਰਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਟਰ, ਸ. ਸ. ਸ. ਸ. ਚੌਹਾਲ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ
- ਸਤਪਾਲ ਭੀਖੀ, ਈ. ਟੀ. ਟੀ., ਸ. ਪ੍ਰ. ਸ. ਅਸਰਪੁਰ, ਬਲਾਕ ਭੁੱਨਰਹੇੜੀ-2, ਪਟਿਆਲਾ
- ਮਨਜੀਤ ਪੁਰੀ, ਲੈਕਚਰਾਰ ਪੰਜਾਬੀ, ਸ. ਸ. ਸ. ਖੋਖਰ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ
- ਡਾ. ਸ਼ਮਸੇਰ ਮੋਹੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਟਰ, ਸ. ਸ. ਸ. ਕੁੱਗਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ
- ਗਰਪ੍ਰੀਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਟਰ, ਸ. ਸ. ਸ. ਸ. ਮਾਨਸਾ (ਮੰਡੇ), ਮਾਨਸਾ
- ਪਰਗਟ ਸਿੰਘ ਸਤੌਜ, ਡੀ. ਪੀ. ਈ., ਸ. ਹ. ਸ. ਉਗਰਾਹਾਂ, ਸੰਗਰੂਰ
- ਤਰਸੇਮ, ਹਿੰਦੀ ਮਾਸਟਰ, ਸ. ਸ. ਸ. ਖੁੱਡੀ ਕਲਾਂ, ਬਰਨਾਲਾ
- ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਸਟਰ, ਸ. ਮਿ. ਸ. ਦੇਧਨਾ, ਪਟਿਆਲਾ
- ਨੀਲਮ ਕੁਮਾਰੀ, ਸਾਇੰਸ ਮਿਸਟ੍ਰੈਂਸ, ਸ. ਹ. ਸ. ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਾਜ਼ਰਾ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ
- ਡਾ. ਲਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਮਿਸਟ੍ਰੈਂਸ, ਸ. ਮਿ. ਸ. ਘੁਟੀਂਡ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ
- ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਮਿਸਟ੍ਰੈਂਸ, ਸ. ਹ. ਸ. ਫਤਿਹਪੁਰ ਰਾਜਪੂਤਾਂ, ਪਟਿਆਲਾ

ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਫਿਕਸ:

- ਸੁਖਵੀਰ ਸਰਵਾਰਾ, ਆਰਟ ਅਤੇ ਕਰਾਫਟ ਅਧਿਆਪਕ, ਸ. ਮ. ਸੀ. ਸੈ. ਸ., ਪਟਿਆਲਾ

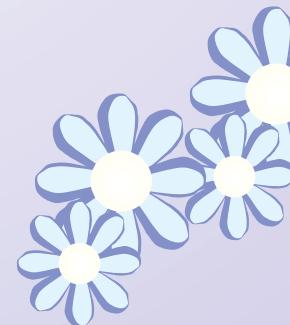
ਕਵਰ ਚਿੱਤਰ :

- ਅਮਨਜੋਤ ਕੌਰ (ਅ/ਕ ਟੀਚਰ) ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ, ਭੇਡਪੁਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪਟਿਆਲਾ

ਤਤਕਰਾ

ਲੜੀ ਨੰ:	ਪਾਠ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੰਨਾ ਨੰ:
1.	ਸਾਡਾ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ (ਉ) ਸਾਫ਼-ਸੁਖਰਾ ਭੋਜਨ ਖਾਈਏ (ਅ) ਮੱਖੀਆਂ (ਇ) ਪਾਣੀ ਗੰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? (ਸ) ਪਾਣੀ ਕਿਤੇ ਮੁੱਕ ਨਾ ਜਾਵੇ	1-12
2.	ਇਮਾਨਦਾਰ ਬਣੋ (ਉ) ਚਿੱਤਰ-ਕਥਾ (ਅ) ਇਮਾਨਦਾਰੀ (ਇ) ਲੱਕੜਹਾਰਾ (ਸ) ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਅਬਦੂਲ !	13-20
3.	ਆਸੀਂ ਸਭ ਬਰਾਬਰ (ਉ) ਪੁੱਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਧੀ, ਬਰਾਬਰ ਸਾਰੇ ਜੀਅ (ਅ) ਕੰਮ ਬਰਾਬਰ ਕਰੀਏ (ਇ) ਇੱਕੋ ਬਾਗਾ ਦੇ ਛੁੱਲ	21-27
4.	ਕਰੀਏ ਪਿਆਰ, ਬਣੀਏ ਵਫ਼ਾਦਾਰ (ਉ) ਮੇਰੇ ਦਰਿਆ ਖੇਤ ਪਹਾੜ (ਅ) ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ (ਇ) ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ	28-33
5.	ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲੁ ਪਿਆਰ (ਉ) ਆਓ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਏ (ਅ) ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲੁ ਦੋਸਤੀ (ਇ) ਰੁੱਖ ਲਗਾਓ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਓ	34-39
6.	ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ (ਉ) ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਅਹੁਦਾ (ਅ) ਸੰਤੋਖੀ ਅਤੇ ਲੋਭੀ ਦਾ ਫਰਕ (ਇ) ਕੁੱਝ ਦੋਹੇ	40-44
7.	ਚੰਗਾ ਬੋਲੀਏ, ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਈਏ (ਉ) ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਚੰਗਾ (ਅ) ਭੈਣ-ਭਰਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ? (ਇ) ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆਂ ਕੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ?	45-48
8.	ਆਓ ਸੜਕ 'ਤੇ ਤੁਰੀਏ (ਉ) ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ (ਅ) ਕਿਹੜੇ ਹੱਥ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? (ਇ) ਸੜਕ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ ?	49-52
9.	ਆਓ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹੀਏ (ਉ) ਸੰਦੇਸ਼ (ਅ) ਆਓ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀਏ (ਇ) ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲੁ-ਨਾਲੁ	53-58

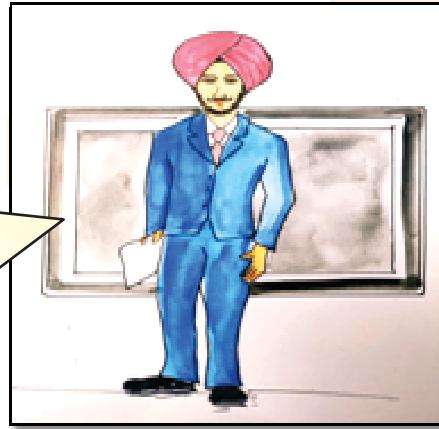
ਪਾਠ
1

ਸਾਫ਼ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ

(ੳ) ਸਾਫ਼-ਸੁਖਰਾ ਭੋਜਨ ਖਾਈਏ

ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਅਵਤਾਰ ;
ਅੱਜ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਪੂਰੇ ਚਾਰ
ਪਤਾ ਕਰੋ ਕੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ?
ਕੌਣ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਵੱਲ ?

ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਉਹ ਪਿਆ ਬਿਮਾਰ ;
ਦਸਤ, ਉਲਟੀਆਂ, ਨਾਲ ਬਖ਼ਾਰ

ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਇਹ ਜਨਾਬ ;
ਭੋਜਨ ਖਾਧਾ ਹੋਊ ਖੁਗਾਬ

ਬੱਚਿਓ, ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਫ਼-ਸੁਖਰਾ ਭੋਜਨ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਅਵਤਾਰ ਵਾਂਗ
ਬਿਮਾਰ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਆਓ, ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਭੋਜਨ ਖੁਗਾਬ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਚਰਚਾ (ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ)

- * ਇਹਨਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ? * ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ?
- * ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? * ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੁਗਾਬ ਭੋਜਨ ਅਸੀਂ ਖਾਲੀਏ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਕਿਰਿਆ 1: ਘਰ ਵਿੱਚ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ?

1 ਦੁੱਧ	5 .....
2	6 .....
3	7 .....
4	8 .....

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰੋ ਤੇ
ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਲਈ ਕੀ ਇਹ ਸੂਚੀ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਹੇਗੀ ?

ਭੋਜਨ ਖਰਾਬ ਹੈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ?

ਗੰਧ ਤੋਂ

ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ

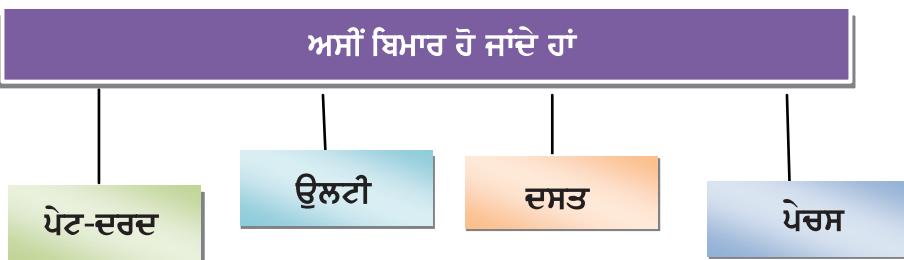
ਸਵਾਦ ਤੋਂ

ਪੈਕੇਟ ਡੱਬਾ ਬੰਦ ਭੋਜਨ ਦੇ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ

ਭੋਜਨ ਖਰਾਬ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਖਰਾਬ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਨਾਲੁ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ : ਖਰਾਬ ਭੋਜਨ ਕਦੇ ਨਾ ਖਾਓ।

- ❖ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਢਕ ਕੇ ਰੱਖੋ।
- ❖ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਉਬਾਲ ਕੇ ਠੰਢਾ ਕਰ ਲਓ।
- ❖ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਡਰਿੱਜ਼ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆ :-

ਬ੍ਰੈਡ ਨੂੰ ਉੱਲੀ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

ਇੱਕ ਬ੍ਰੈਡ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਗਿੱਲਾ ਕਰਕੇ ਬੰਦ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦਿਨ
ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਦੇਖਾਂਗੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਮੱਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਬਜ਼ਾਰ ਦਾ ਡੱਬਾ ਬੰਦ/ਪੈਕੇਟ ਬੰਦ ਭੋਜਨ ਖਰਾਬ
ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਚੈਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਦੇਖੋਗੇ ?
(ਉ) ਪੈਕੇਟ ਦਾ ਰੰਗ
(ਅ) ਪੈਕੇਟ/ਡੱਬੇ ਦਾ ਸਾਈਜ਼
(ਇ) ਪੈਕੇਟ ਤੇ ਲਿਖੀ ਮਿਤੀ
(ਸ) ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ
2. ਅੱਜ ਸੁਖਮਨ ਨੇ ਟਿਫਿਨ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹੀ ਕਿਹਾ,
“ਅੱਜ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸਬਜ਼ੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ !”
ਦੱਸੋ ਸੁਖਮਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸਬਜ਼ੀ
ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ?
(ਉ) ਦੇਖ ਕੇ
(ਅ) ਗੰਧ ਤੋਂ
(ਇ) ਰੰਗ ਤੋਂ
(ਸ) ਸੁਆਦ ਤੋਂ

**ਆਓ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਬ੍ਰੈਡ ਦੇ ਟੁਕੜੇ
ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ ....**

ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਦੇਖਿਆ : ???

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ਆ) ਮੱਖੀਆਂ

ਬੱਚਿਓ, ਤੁਸੀਂ ਭੋਜਨ ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਣ ਚੁੱਕੇ ਹੋ।
ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰਨ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ?
ਭੋਜਨ ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ ਮੱਖੀਆਂ।

ਮੱਖੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ

ਦੇਖੋ ਮੱਖੀਆਂ

ਭਿਣ-ਭਿਣ ਕਰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਮੱਖੀਆਂ

ਬਹਿ ਗਈਆਂ ਰੋਟੀ 'ਤੇ ਆ

ਰਹਿਣ ਦੇ ਹੁਣ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾ ਖਾ

ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਗਿਆ ਮਲ੍ਹ

ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸੱਚੀ ਗੱਲ

ਬਿਮਾਰ ਹੋਵੇਂਗਾ

ਫਿਰ ਰੋਵੇਂਗਾ

ਸਮਝ ਜਾ

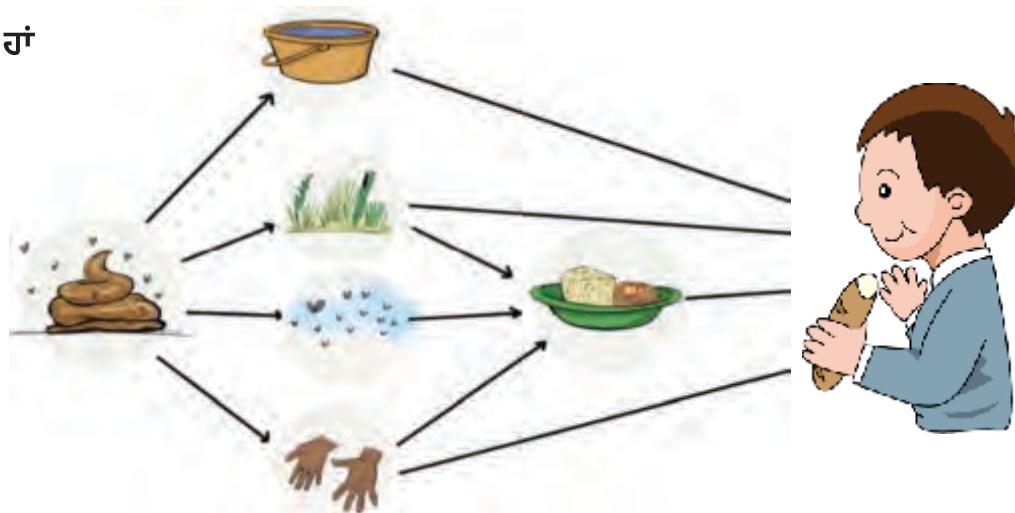
ਬੱਸ ਹੁਣ ਨਾ ਖਾ।

ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਮਲ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੂਬਮ ਜੀਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਭੋਜਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ - ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ, ਹਵਾਂ, ਮੱਖੀਆਂ, ਕੱਚੇ ਭੋਜਨ (ਅਨਾਜ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲ ਆਦਿ)।

ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੂਬਮ ਜੀਵ ਸਾਡੇ ਭੋਜਨ ਤੱਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ?

ਆਓ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ

ਕਿਰਿਆ 1

ਬੱਚਿਓ, ਮੱਖੀਆਂ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਭੋਜਨ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਵਜੋਂ ਕੁਝ ਤਸਵੀਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਛੁਕਵੋਂ ਹੱਲ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

ਕਿਰਿਆ 2

ਉਪਰੋਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਯਾਦ ਰੱਖਣਯੋਗ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰੋ :

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

ਆਉ ਸਮਝ ਪਰਖੀਏ:

1. ਉਪਰੋਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਭੋਜਨ ਦੇ ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ?

- ਉ) ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਮਲ
ਏ) ਪਾਣੀ
ਅ) ਮੱਖੀਆਂ
ਸ) ਪੌਦੇ

2. ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਮੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?

- ਉ) ਮੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
ਏ) ਮਲ ਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
ਅ) ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਢਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
ਸ) 'ਅ' ਅਤੇ 'ਏ' ਦੋਵੇਂ

(੯) ਪਾਣੀ ਗੰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਅੱਜ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਕੁਝ
ਅਲੱਗ ਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ
ਕਿਉਂ?

ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਹੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ .....

ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਟੈਂਕੀ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ
ਸਾਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂ
ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹੈ .....

ਚੱਲ ਮੈਡਮ ਜੀ ਕੋਲੋਂ
ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ .....

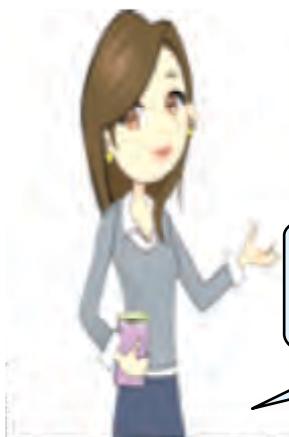

ਮੈਡਮ ਜੀ, ਅੱਜ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੁਆਦ
ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅੱਛਾ ਚਲੋ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ .....

ਕਿਤੇ ਟੈਂਕੀ ਦਾ ਢੱਕਣ ਤਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ; ਇਹ ਤਾਂ ਬੰਦ
ਹੈ ਫਿਰ ਕੀ ਗੱਲ ; ਢੱਕਣ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ; ਪਾਣੀ
ਕੁਝ ਗੰਧਲਾ ਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਪਾਈਪ ਚੱਕ ਕਰਦੇ
ਹਾਂ ਕਿਤੇ ਫਟਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ ?

ਹਾਂ ਜੀ, ਆਹ ਦੇਖੋ ਮੈਡਮ ਜੀ ਪਾਈਪ ਇੱਥੋਂ
ਫਟਿਆਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿੱਕੜ ਹੈ।

ਚੱਲੋ ਪਲੰਬਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇਸ
ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ

ਅਧਿਆਪਕ : ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਬੱਚਿਓ ਕਿ ਪਾਣੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਗੰਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਜਿਵੇਂ:

- ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਢਕ ਕੇ ਨਾ ਰੱਖਣਾ।
- ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗੰਦੇ ਹੱਥ ਪਾਉਣਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗੰਦਰੀ ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ ਸੁੱਟਣਾ।
- ਨਦੀਆਂ, ਤਲਾਅ ਆਦਿ ਦੇ ਨੇੜੇ ਮਲ੍ਹ-ਮੂਤਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਸੂਆਂ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣਾ।
- ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦਾ ਗੰਦਾ, ਰਸਾਇਣਾਂ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ।

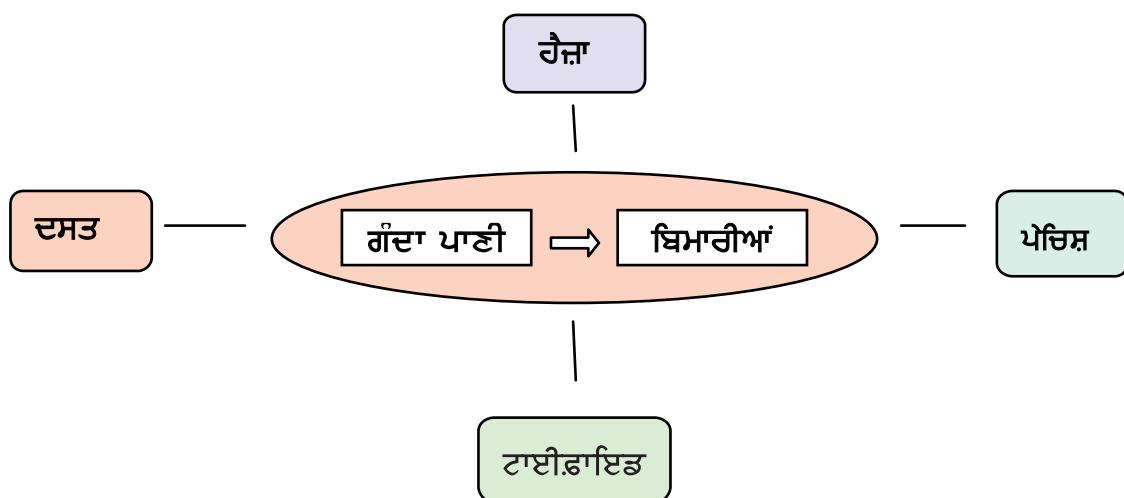
ਕਿਰਿਆ 1: ਅਮਿਤ ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ
ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੂਚਨਾ ਉਸ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ
ਵਿੱਚ ਭਰਨੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ?

ਲੜੀ ਨੰਬਰ	ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਨਾਂ	ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ

ਕਿਰਿਆ 2: ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ?

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....
- 4 .....

❖ ਸਾਨੂੰ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ :

ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਪਾਣੀ ਦੇ ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ?

ਓ) ਇਸ ਦੇ ਰੰਗ ਤੋਂ	ਅ) ਇਸ ਦੇ ਸੁਆਦ ਤੋਂ
ਇ) ਗੰਧ ਤੋਂ	ਸ) ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ

2. ਪਾਣੀ ਦੇ ਗੰਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ?

ਓ) ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ	ਅ) ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ
ਇ) ਮਲ-ਮੂਤਰ	ਸ) ਧੂੜ-ਮਿੱਟੀ

(ਸ) ਪਾਣੀ ਕਿਤੇ ਮੁੱਕ ਨਾ ਜਾਵੇ

(ਕਹਾਣੀ)

ਸੁਖ ਨਾਲ ਬਾਈ ਜੀਅ ਸਨ ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਦੇ ਤਾਂ ਵਿਹੜਾ ਭਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਲੱਗਦਾ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਅਸਲੀ ਰੌਣਕ ਨਲਕਾ ਸੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਲਗਵਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੋੜਨਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੋਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਡਿੱਗਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਬੱਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਲਵੇ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਤੇ ਹੀਰੇ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦਾ

ਮੰਮੀ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਨਲਕੇ ਨੂੰ ਧੋਂਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੱਖਾ ਟੇਕਦੇ ਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਦਲੀਆ ਵੀ ਦਿੰਦੇ। ਬੜੀ ਸੁਖੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜੀ ਰਹੇ ਸੀ ਅਸੀਂ ਪਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਨਲਕੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਘਟਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਦੇਰ ਖਾਲੀ ਨਲਕਾ ਗੋੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਦ ਜਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਆਉਂਦਾ ਮੰਮੀ ਨੇ ਦਲੀਆ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਕੁਝ ਫਰਕ ਨਾ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਆਖਰ ਪਾਣੀ ਕਿਥੇ ਗਿਆ? ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਉਹ ਨਲਕਾ ਬੇਜਾਨ ਬੁੱਤ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਲਈ ਟਿਊਬਵੈਲ ਤੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਹ ਡਰ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਮੁੱਕ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਉਮਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਦੇ ਪਾਈਪ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਗੋਲ ਧਾਰ ਘਟਦੀ-ਘਟਦੀ ਇੱਕ ਚੌਥਾਈ ਰਹਿ ਗਈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਚਪਨ ਵੇਲੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉੱਠੇ ਉਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਖੋਜ ਸਕਾਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬੇਕਾਰ ਚੱਲਦੀਆਂ ਟੂਟੀਆਂ ਤੇ ਟੈਕੀਆਂ ਭਰਨ ਲਈ ਚੱਲਦੇ ਟੁੱਲ੍ਹ ਪੰਪਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਲਕੇ ਦਾ ਸਾਰਾ

ਪਾਣੀ ਹੀ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਸੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਦੇ- ਚੁੱਕਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਕਿੰਨਾ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ?

.....
.....
.....
.....

ਕਿਰਿਆ :

ਇਹ ਪੋਸਟਰ ਮੈਂ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਵੀ
ਅਜਿਹਾ ਪੋਸਟਰ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ?

ਕਿਰਿਆ 2: ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਭਲ ਕੇ ਕਰੋ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੋਈ ਕਵਿਤਾ/ਕਹਾਣੀ ਲਿਖੋ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਾਲ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਓ।

ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

1. ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਉ) ਬਾਲਟੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ	ਅ) ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਕਰਨ ਨਾਲ
ਈ) ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਕੇ	ਸ) ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ

2. ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇਗਾ?

ਉ) ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਨਾਲ	ਅ) ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਨਾਲ
ਈ) ਧੂਪ ਨਾਲ	ਸ) ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਕੇ

(ੴ) ਚਿੱਤਰ-ਕਥਾ

ਹਈਸ਼ਾ ! ਸੌਂ ਰੁਪਏ ਬਿਆਏ ਕਿਸ ਦੇ ਨੇ ?
ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਚੀਜ਼ੀ ਖਾ ਲਵਾਂ ? ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ
ਇਹ ਗੱਲ ਗਲਤ ਹੈ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ
ਹਾਂ ।

ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ : ਅੰਕਲ ਜੀ ! ਮੈਨੂੰ
ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣਿਉਂ ਸੌਂ ਰੁਪਏ ਦਾ
ਨੋਟ ਲੱਭਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਕਿਸ ਦਾ ਹੈ ?

ਦੁਕਾਨਦਾਰ : ਵਾਹ ! ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਪੁੱਤਰਾ,
ਇਹ ਰੁਪਏ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਗਾਹਕ ਦੇ ਗੁੰਮ ਹੋਏ ਨੇ,
ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਰੁਪਈਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਵੀ
ਆਇਆ ਸੀ ।

ਹਰਜੋਤ : ਲਵੇ ਅੰਕਲ ਇਹ ਰੁਪਏ ਤੁਸੀਂ
ਲੈ ਲਵੇ ।

ਦੁਕਾਨਦਾਰ : ਪੁੱਤਰਾ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ
ਇਮਾਨਦਾਰੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ।
(ਗਾਹਕ ਵੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)

ਦੁਕਾਨਦਾਰ : (ਗਾਹਕ ਨੂੰ) ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਆਹ ਲਵੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸੌਂ ਰੁਪਏ । ਇਸ ਸਿਆਣੇ ਬੱਚੇ
ਨੂੰ ਲੱਭੋਣੇ ।

ਗਾਹਕ : ਵਾਹ ਬਈ ਬੱਚੇ ! ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ । ਸਲੂਟ ਹੈ ਤੇਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨੂੰ । ਤੇਰਾ
ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ ਬੱਚੇ ?

ਬੱਚਾ: ਜੀ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਐਲੀਸੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਅਸਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਤੀਜੀ ਜਮਾਤ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਮਾਨਦਾਰ ਬਣਨ ਤੇ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਬਾਸ਼! ਪੁੱਤਰ! ਤੇਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ, ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਵੇਂਗਾ ਤੇ ਨਾਮ ਰੱਸਨ ਕਰੇਂਗਾ। ਸ਼ਾਬਾਸ਼!

ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:-

- ਸੌਂਕ ਕਿਸ ਨੂੰ ਲੱਭੇ?
- ਹਰਜੋਤ ਨੇ ਸੌਂਕ ਦਾ ਨੋਟ ਕਿਸ ਨੂੰ ਫੜਾਇਆ?
- ਸੌਂਕ ਦਾ ਨੋਟ ਕਿਸ ਦਾ ਸੀ?
- ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਠੀਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਗਲਤ?

(ਅ) ਇਮਾਨਦਾਰੀ

ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਖੇਤ ਵਾਲੀ ਮੋਟਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਟਾ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਸੀ, ਨਵਾਂ ਪਟਾ ਖਰੀਦਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ। ਉਪਰੋਂ ਫਸਲ ਪਾਣੀ ਮੰਗ ਰਹੀ ਸੀ।

ਕਿਰਪਾਲ ਦਾ ਦੋਸਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡਾ ਪਟਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਵੀ ਅੱਜ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੋਟਰ ਤੋਂ ਪਟਾ ਲਾਹ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗੇ।

ਨੇਗੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਦੋਸਤ ਸਾਈਕਲ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮੋਟਰ ਤੋਂ ਪਟਾ ਉਤਾਰ ਲਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ, ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹ ਪਟਾ ਉੱਥੋਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਤ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਮੋਟਰ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਤੇ ਮਹਿੰਗੀ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਪਟਾ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਟਾ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਉਹ ਤੁਰੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਕਿਰਪਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ— ਪ੍ਰੇਮ ਰੁਕ ਜਾ।

ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਹੋਇਆ ?

ਕਿਰਪਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਆਪਾਂ ਇਹ ਪਟਾ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸ਼ੈਅ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮਹਾਂ-ਬੇਈਮਾਨ ਹੋ। ਪੂਰੀ ਰੋਟੀ ਨਾਲੋਂ ਅੱਧੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲਉ, ਪਰ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾ ਛੱਡੋ।

ਦੋਵਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਪਟਾ ਉਥੋਂ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆ ਗਏ

ਮੁਲਾਂਕਣ (ਉ) ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਚੁਣੋ:

1. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੋਟਰ ਤੋਂ ਪਟਾ ਚੌਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਸਨ?

ਹਾਂ

ਨਹੀਂ

2. ਕੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੌਗੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ?

ਹਾਂ

ਨਹੀਂ

3. ਕੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਪਾਇਆ?

ਹਾਂ

ਨਹੀਂ

ਮੁਲਾਂਕਣ (ਅ) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣੇ:

1. ਪਟਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

2. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ?

3. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਟਾ ਉਤਾਰ ਕੇ ਵੀ ਚੌਗੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ, ਕਿਉਂ?

(੯) ਲੱਕੜਹਾਰਾ (ਮੌਖਿਕ ਕਹਾਣੀ)

- ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕ ਪੂਰੀ ਰੌਚਕਤਾ ਨਾਲ, ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ, ਆਪਣੇ ਹਾਵਾਂ-ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਣਾਵੇਗਾ।
- ਅਧਿਆਪਕ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤੰਤਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰੇਗਾ।

(ਸ) ਸ਼ਾਬਾਨ ਅਥਦਾਲ ! (ਮੌਖਿਕ)

ਅਧਿਆਪਕ:

(ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ) ਬੱਚਿਓ ਸੁਣੋ ! ਆਪਣੇ ਬਸਤੇ, ਜਿਉਮੈਟਰੀਆਂ ਤੇ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਚੈਕ ਕਰੋ ਤੇ ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਗੁਆਚੀ।

(ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਬੈਗ, ਜਿਉਮੈਟਰੀਆਂ, ਕਿਤਾਬਾਂ, ਕਾਪੀਆਂ, ਟਾਟ ਵਰਗੀ ਚੈਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਜੀ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਗੁਆਚਿਆ ਕੁੱਝ)

ਗੁਰਮਨ: (ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ)

ਸਰ ਜੀ ਮੇਰੀ ਪੈਨਸਿਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ ਮੈਨੂੰ।

ਅਧਿਆਪਕ: ਅੱਛਾ ! ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੀ ਉਹ ਪੁੱਤਰਾ?

ਗੁਰਮਨ: ਸਰ, ਸਰ ਉਹ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਸੀ ਵਿੱਚ ਕਾਲੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਨੇ ਜੀ। ਪਰਮੋਂ ਮੇਰੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਆ ਜੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਆ।

ਅਧਿਆਪਕ: ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਆ?

ਗੁਰਮਨ: ਹਾਂ ਜੀ, ਚਾਹੇ ਰਮਨ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲਓ, ਇਹਨੇ ਘੜ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਆ ਮੈਨੂੰ ਘਾੜ੍ਹ ਨਾਲ।

ਅਧਿਆਪਕ: (ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੈਨਸਿਲ ਰਜਿਸਟਰ ਚੌਂ ਕੱਢ ਕੇ) ਆਹ ਲੈ ਆਪਣੀ ਪੈਨਸਿਲ।

ਗੁਰਮਨ: (ਪੈਨਸਿਲ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਹਾਂ ਜੀ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਯੂ ਸਰ।

ਅਧਿਆਪਕ: (ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ)

ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਪੈਨਸਿਲ ਅਥਦੁਲ ਨੂੰ ਲੱਭੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤੀ। ਅਥਦੁਲ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼! ਆਓ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਿੱਥੋਂ ਲੱਭੀ ਸੀ ਇਹ?

(ਅਥਦੁਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ)

ਅਥਦੁਲ: ਜੀ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਟੂਟੀ ਕੋਲੋਂ ਲੱਭੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਡਿੱਗੀ ਪਈ ਸੀ।

ਗੁਰਮਨ: ਸਰ, ਮੈਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਧਿਆਪਕ: ਬੱਚਿਓ ਜਮਾਤ 'ਚੋਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਸਤੇ 'ਚ ਪਾ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰੋ, ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਗੁੰਮ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਅਥਦੁਲ ਨੇ ਬੜੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪੈਨਸਿਲ ਗੁਰਮਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਵਾਹ ਅਥਦੁਲ, ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਦਿ ! ਤਾਂ ਫੇਰ ਬੱਚਿਓ ਅਥਦੁਲ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ 'ਤੇ ਹੋ ਜਾਏ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਾੜੀ।

(ਬੱਚੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਕਮਰਾ ਤਾੜੀਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ:

ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ 'ਚੋਂ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਸਾਂਝੀ ਕਰੇਗਾ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਓ।

ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਬਾਰੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੇਗਾ।

ਪਾਠ
3

ਅਸੀਂ ਸਭ ਬਰਾਬਰ

ਪੁੱਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਧੀ, ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨੇ ਜੀਆ।
 ਪੁੱਤ ਖੁਸ਼ੀ ਜੇ ਘਰ ਦੀ, ਤਾਂ ਰੌਣਕ ਹੁੰਦੀ ਧੀ।
 ਸਦਾ ਘਰ 'ਚ ਮਹਿਕਾਂ ਛੱਡਦੇ,
 ਬੈਰ ਮਾਗਿਆਂ ਦੀ ਨਿੱਤ ਮੰਗਦੇ।
 ਕੁੱਲ ਦੀ ਬਣਦੇ ਸ਼ਾਨ ਨੇ।
 ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਰੱਖਦੇ ਮਾਣ ਨੇ
 ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਨੇ,
 ਦੱਸ ਫਰਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ?
 ਪੁੱਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਧੀ, ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨੇ ਜੀਆ।

ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਭਲਾਂ

1. ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?
2. ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ?

(ਅ) ਕੰਮ ਬਰਾਬਰ ਕਰੀਏ

ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ ! ਕੌਣ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ।

ਕੰਮ	ਮੁੰਡਾ	ਕੁੜੀ	ਦੋਵੇਂ
ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣਾ			
ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨਾ			
ਕੱਪੜੇ ਧੋਣਾ			
ਪਸੂਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ			
ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ			
ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਣੀਆਂ			
ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ			
ਨਾਟਕਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ			
ਫੈਕਟਰੀਆਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ			
ਰੀਤ ਗਾਉਣੇ			
ਸਾਈਕਲ/ਸਕੂਟਰ ਚਲਾਉਣਾ			
ਕਾਰਾਂ, ਬੱਸਾਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ			
ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਚਲਾਉਣਾ			
ਸਪੇਸ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ			
ਡਾਕਟਰ, ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨਾ			
ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ			

ਉਪਰੋਕਤ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਕੁੜੀ ਦੋਨੋਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰਤਾ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇਗੀ।

(੯) ਇੱਕੋ ਬਾਗ ਦੇ ਛੁੱਲ

ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ! ਆਪਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਆਉ, ਆਪਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਸਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਵਸਦੇ ਹਨ।

ਮਨਦੀਪ ਅਤੇ ਕਰਮਵੀਰ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੇ, ਘਰ ਆ ਕੇ ਖੇਡਦੇ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾਊਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਮਰਾ ਸਾਫ਼-ਸਾਫ਼ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਜੇਕਰ ਮਨਦੀਪ ਅਲਮਾਰੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਕਰਮਵੀਰ ਸਾਰੇ ਖਿੱਲਰੇ ਖਿੱਡੌਣੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮਨਦੀਪ ਚਾਦਰ ਠੀਕ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਰਮਵੀਰ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਚੁੱਕ

ਕੇ ਮੇਜ਼ ਉੱਪਰ ਚਿਣ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਉਹ ਅਕਸਰ ਦਾਦੀ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿਖਾਈਆਂ ਸਤਰਾਂ ਉਚਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ 'ਸਫ਼ਾਈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖੁਦਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਕਮਰਾ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਜਜਬਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ। ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ, ਕੁਝ ਹੀ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਮਰਾ ਸਾਫ਼-ਸਾਫ਼ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਵੇਖਦੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ, "ਸ਼ਾਬਾਸ਼! ਮੇਰੇ ਬੌਚਿਓ, ਸਾਫ਼-ਸੁਖਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਪੜਾਈ ਵੀ ਚੰਗੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਵੱਡਾ-ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਦਮੀ ਬਾਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹਨ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ 'ਚ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸੁਣਦੇ ਕਿ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫੁਰਕ ਨਹੀਂ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਬੱਚੇ ਹਨ ਬੁਢਾਪੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਅਕਸਰ ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਉਚਾਰਦੇ ਕਿ 'ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਮਿੱਠੜੇ ਮੇਵੇ ਨੇ ਤਾਂ ਧੀਆਂ ਵੀ ਮਿਸ਼ਗੀ ਦੀਆਂ ਡਲੀਆਂ ਨੇ'। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਜੋ ਕੁੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਫੁੱਲ-ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਕੋਈ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਸਾਫ਼-ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਡੱਬੂ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਭੱਜਿਆ-ਭੱਜਿਆ ਫਿਰਦਾ। ਦਰਖਤ 'ਤੇ ਪਈ ਆਲੇ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੋਟ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ

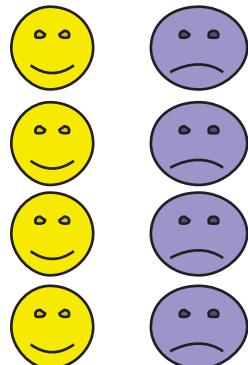

ਦੀ ਮਾਂ ਚਿੜੀ ਵੀ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ-ਚੰਗੀ ਲੱਗਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਪਸੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰੋਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਇਹ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਨਗੇ ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋਗੇ, ਉਹ ਓਨੇ ਹੀ ਵਧਣਗੇ-ਫੁੱਲਣਗੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਆਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਮਨਦੀਪ ਅਤੇ ਕਰਮਵੀਰ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਉਹ ਖੇਡਦੇ ਸਨ। ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਚੌਂ ਬੱਚੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦੇ ਉਹ ਪੀਚੇ, ਫੜਨ-ਫੜਾਈ, ਲੁਕਣ-ਮੀਚੀ ਆਦਿ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦੇ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਦੀ ਜੀ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਠੰਢਾ-ਮਿੱਠਾ ਸ਼ਰਬਤ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕੰਜਵੀ ਵੀ ਪਿਲਾਉਂਦੇ ਖੇਡਦੇ-ਖੇਡਦੇ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਖਾਣੇ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦੀ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋਂਦੇ, ਫੇਰ ਥਾਲੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਖਾਣਾ ਪਵਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਭਾਂਡੇ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਦੀ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਮਝਾਉਂਦੇ, “ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਨਸਾਨ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਅਮੀਰੀ-ਗਰੀਬੀ, ਗੋਰਾ-ਕਾਲਾ, ਧਰਮ, ਜਾਤ ਅਤੇ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਰੰਗ ਦਾ ਬੂਨ ਵਗਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਧਰਤੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਪੰਛੀ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ ਹੋਣ। ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਗਹਿਣ ਅਤੇ ਜਿਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਿਆਮਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਰਦਾਨ ਬਖਸ਼ੇਗੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਉਹ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ।

ਉ-ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:- ਜੇਕਰ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਹੱਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਜੋ ਗਲੁਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦਾਸ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

(ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਗਲੁਤ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇਗਾ)

- 1-ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇੱਜਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ
- 2-ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ
- 3-ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਮੁੰਡੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
- 4-ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਅ-ਸਹੀ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ

1-ਕੁੜੀਆਂ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ?

ਪੜ੍ਹਾਈ	☐	ਨੌਕਰੀ	☐	ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ	☐	ਸਾਰੇ	☐
--------	--------------------------	-------	--------------------------	-----------	--------------------------	------	--------------------------

2-'ਜੇ ਪੁੱਤਰ ਮਿੱਠੜੇ ਮੇਵੇ ਨੇ ਤਾਂ ਧੀਆਂ ਵੀ ਮਿਸ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਡਲੀਆਂ ਨੇ' ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਖੀ?

ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ	☐	ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ	☐	ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ	☐	ਦਾਦੀ ਜੀ ਨੇ	☐
------------	--------------------------	------------	--------------------------	------------	--------------------------	------------	--------------------------

3-ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਗੱਲੋਂ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ?

ਰੰਗ-ਰੂਪ	☐	ਜਾਤ-ਪਾਤ	☐	ਧਰਮ	☐	ਕਿਸੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਨਹੀਂ	☐
---------	--------------------------	---------	--------------------------	-----	--------------------------	--------------------	--------------------------

4-ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?

ਪੰਛੀ	☐	ਜਾਨਵਰ	☐	ਇਨਸਾਨ	☐	ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ	☐
------	--------------------------	-------	--------------------------	-------	--------------------------	------------	--------------------------

5-ਸਾਨੂੰ ਕਿਸ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ	☐	ਛੋਟਿਆਂ ਦਾ	☐	ਹਾਣੀਆਂ ਦਾ	☐	ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ	☐
-----------	--------------------------	-----------	--------------------------	-----------	--------------------------	-----------	--------------------------

ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਸਭ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਡਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਧਿਆਪਕ ਵੱਲੋਂ ਅਗਲੀ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਸ-ਕਿਸ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ?

ਦੋਸਤੋ ! ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਾਡੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਬੱਚੇ ਹੋ।

(ਉ) ਮੇਰੇ ਦਰਿਆ, ਖੇਤ, ਪਹਾੜ

ਅਸੀਂ ਜਿੱਥੇ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਅਤੇ ਖੇਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਨਾਲ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਬੜਾ ਕੁਝ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਥੋਂ ਦਰਿਆ ਹਨ, ਖੇਤ ਹਨ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸੋਹਣਾ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ਗਾਲ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ

ਮਹਾਨ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਨਾਲੋਂ ਕਦੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਤੋੜਦੇ। ਸਾਡੇ ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਕੁਝ ਰਾਖ ਰੰਗਾ ਨਦੀ ਵਿਚ ਵਹਾ ਦੇਣੀ। ਬਾਕੀ ਬਚਦੀ ਰਾਖ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਉਚਾਈ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖਿਲਾਰ ਦੇਣੀ।

ਖੇਤਾਂ, ਦਰਿਆਵਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਜਿਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਨਾੜ ਨੂੰ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਗੰਦਰੀ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਕੱਟਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਕਟਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਮੱਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

- 1) ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਅਸੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?
- 2) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਗੰਦਗੀ ਸੁੱਟਣ ਤੋਂ ਰੋਕੋਗੇ
- 3) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਦੇ ਪਹਾੜ ਦੇਖੇ ਨੇ ਕਿ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਉੱਤੇ ਦੇਖੇ ਨੇ?
- 4) ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਫਸਲ ਦਾ ਖੇਤ ਦੇਖਿਆ ਹੈ?
- 5) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਸੁਣਿਆ ਹੈ?

(ਅਧਿਆਪਕ ਯੂ ਟਿਊਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਗੀਤ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ)

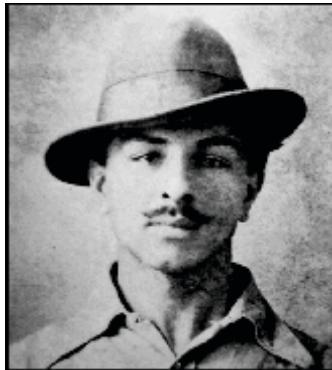
(ਅ) ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨ-ਮਹਾਨ ਲੋਕ ਹੋਏ ਹਨ ਮਹਾਨ ਲੋਕ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਾਭ ਬਾਰੇ ਘੱਟ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਕਰਕੇ ਦੇਸ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਹਾਨ ਲੋਕ ਇਹ ਹਨ-

ਡਾ. ਭੀਮ ਰਾਓ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਜਨਮ ਅਜੋਕੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕ ਡੌਜ਼ੀ ਛਾਉਣੀ ਮਹਿਸੂਸ 1891 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਏ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਡਾ. ਭੀਮ ਰਾਓ

ਅੰਬੇਡਕਰ ਹਨ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ, ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਅੱਰਤਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਲੰਬਾ ਸਮਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਰਿਹਾ। ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗੁਆਉਣੀ ਪਈ। ਸ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਲੜੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 1907 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਬੰਗਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਸਮਝਦਾਰ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ੀਲਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਦੋ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ 23 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਫਾਂਸੀ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਨ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵਾਰਨ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ ਦਾ ਜਨਮ 1910 ਵਿਚ ਅਲਬਾਨੀਆ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਭਾਰਤ ਆ ਗਏ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੋਲਕਾਤਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਬਣਾ ਕੇ

ਗਰੀਬ, ਬੀਮਾਰ ਅਤੇ ਬੇਸਹਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ 45 ਸਾਲ ਤੱਕ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਇਨਾਮ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਕੋਲਕਾਤਾ ਵਿਚ ਹੀ 1997 ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਬੇਸਹਾਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਏ.ਪੀ.ਜੇ. ਅਬਦੂਲ ਕਲਾਮ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਗਿਆਨੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 1931 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਇਕ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਉਹ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ਼ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ 2002 ਤੋਂ 2007 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਹੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨ ਆਦਮੀ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਬਹੁਤ ਸਾਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਇਨਾਮ-ਸਨਮਾਨ ਮਿਲੇ। 2015 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਮਿਹਨਤ, ਸਾਦਗੀ ਅਤੇ ਉਚੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਬੜੀਆਂ ਦਰਸਤ ਲੱਗਦੀਆਂ ਨੇ :

ਆਪਣੇ ਸੁੱਖ ਦੀ ਫਿਕਰ ਕਦੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।
ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਨੇ ਜਿਉਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਮਰਦੇ।

ਮੱਖਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

- 1) ਮਹਾਨ ਲੋਕ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ?
- 2) ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?
- 3) ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ:
ਆਪਣੇ ਸੁੱਖ ਦੀ ਫਿਕਰ ਕਦੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

- 4) ਮਿਲਾਨ ਕਰੋ:

ਸੰਵਿਧਾਨ

ਏ.ਪੀ.ਜੇ. ਅਬਦੂਲ ਕਲਾਮ

ਸੇਵਾ

ਡਾ. ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ

ਫਾਂਸੀ

ਮਦਰ ਟਰੇਸਾ

ਵਿਗਿਆਨ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ

- 5) ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤੁਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਹੜੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ?

(ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਉਪਰੋਕਤ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦੀਅਤਾਂ ਸਮੇਤ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮਹਾਨ ਸ਼ਬਦੀਅਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗੀਡਿੰਗ ਕਾਰਨਰ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਿਖਾ ਕੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੁਝ ਕੁ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲਿਸਟ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ।

(੯) ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੈ

ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਡਾ ਸੰਸਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੈ
ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਿਆਰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ
ਚਾਹੀਦੈ

ਮਿਲ-ਜੁਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬੜਾ
ਆਉਂਦਾ ਏ

ਖੁਸ਼ੀਆਂ 'ਚ ਦਿਲ ਉਦੋਂ ਗਾਣੇ ਜਿਹੇ
ਗਾਉਂਦਾ ਏ

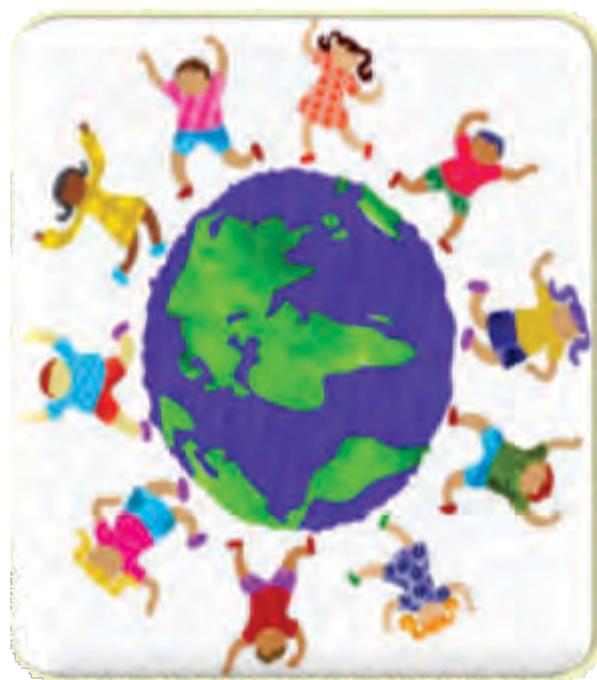
ਇਕ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਇਤਥਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੈ
ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਡਾ .....

ਕਦੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਕੌੜਾ ਬੋਲ ਬੋਲੀਏ
ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਬੋਲ ਸਦਾ ਤੇਲੀਏ
ਈਰਖਾ ਤੇ ਵੈਰ ਦਿਲੋਂ ਬਾਰੁ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੈ
ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਡਾ .....

ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ ਸੋਚੀਏ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲੋਚੀਏ
ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਹੀ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੈ
ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਡਾ .....

ਜੰਗਾਂ ਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਕੱਖ ਨਹੀਓਂ
ਰੱਖਿਆ
ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਆਦ ਹੈ ਇਹ ਚੱਖਿਆ
ਦੁਨੀਆ ਇਹ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੈ
ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਾਡਾ .....

ਮੱਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

- 1) ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?
 ਉ) ਜਿੱਥੇ ਪਿਆਰ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ
 ਅ) ਜਿੱਥੇ ਜੰਗ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ
- 2) ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?
 ਉ) ਜੋ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਆਵੇ
 ਅ) ਸਿਰਫ਼ ਚੰਗੇ ਬੋਲ
- 3) ਇਹ ਦੁਨੀਆ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਂਗ ਕਦੋਂ ਹੋਵੇਗੀ?
 ਉ) ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿਣਗੇ
 ਅ) ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ

(ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ
ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸੇਗਾ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ
ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਵੇਗਾ)

(ੴ) ਆਓ ਰੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਏ

(ਅਧਿਆਪਕ ਮੌਖਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਏਗਾ)

ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ

ਸਾਦਗੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਸੁਖਨ ਅੱਠਵੀਂ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਵਿਹਲੇ ਸਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਕਿਚਨ-ਗਾਰਡਨ 'ਚ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸਾਦਗੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸੁਖਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ,

ਵੀਰੇ , ਪੌਦੇ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਆਣ ਲੈਂਦੇ ਨੇ , ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ ਨੇ !

“ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤੈ ?”

“ਸੁਖਨ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ।”

“ਵੀਰੇ ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ 'ਚ ਪੜਿਆਂਦੇ”

“ਆ ਆਪਾਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀਏ !”

“ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ , ਕੀ ਹਾਲ ਐ ?”

ਪੌਦਾ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਹਿੱਲਿਆ ਦੋਨੋਂ ਭੈਣ ਭਰਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ

“ਪੌਦਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ”

“ਪੌਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਣੀ ਪੀਓਂਗੇ ?”

ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ ਦੋਹਾਂ ਵੱਲ ਝੁਕਦਿਆਂ ਹਿੱਲਿਆ। ਸਾਦਗੀ ਉੱਠੀ ਕੋਲ ਹੀ ਸਾਬਣ ਦੇ ਘੋਲ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਕੱਪੜੇ ਧੋ ਕੇ ਹਟੀ ਸੀ।

“ਪੌਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਪੀਓਂਗੇ ?”

ਪੌਦਾ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਹਿੱਲਿਆ ਸਾਦਗੀ ਨੇ ਸੁਖਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ,

“ਵੀਰ ਜੀ , ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ ਆਖਦੇ , ਮੈਂ ਸਾਬਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੀਣਾ , ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ ।”

“ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਪੀਓਂਗੇ ਪੌਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ?”

“ਹਾਂ ਹਾਂ ..” ਪੌਦਾ ਹਿੱਲਿਆ ਸਾਦਗੀ ਨੇ ਟੂਟੀ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ ਛੁਹਾਰੇ 'ਚ ਭਰਿਆ ਤੇ

ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ।

“ਵੀਰੇ, ਆਪਾਂ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਨਹਾਈਏ ? ਗੰਦਾ ਹੋਇਆ ਪਿਐ !”

“ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਛ ਤਾਂ ਲਈਏ ਇਹਨੂੰ ..”

“ਪੌਦਾ ਲਾਲ ਜੀ ਨਹਾਓਂਗੇ ?” ਸਾਦਰੀ ਨੇ ਹੱਸਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ ਫਿਰ ਹਿੱਲਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।

ਉਹ ਦੋਹੇਂ ਫੁਹਾਰੇ ਨਾਲ ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਲੱਗੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪੱਤਾ ਨਿੱਖਰ ਗਿਆ।

“ਪੌਦਾ ਰਾਮ ਜੀ !”

ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ

“ਮਿੱਠੇ-ਮਿੱਠੇ ਅਮਰੂਦਾਂ ਵਾਲੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਲੋ ਕੁਝ !”

ਪੌਦਾ ਹਿੱਲਿਆ

“ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮੰਮੀ ਜੀ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਨੇ ?”

“ਹਾਂ ਹਾਂ ”

ਪੌਦੇ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ

“ਮੇਰੇ ਡੈਡੀ ?”

“ਹਾਂ ਹਾਂ ”

“ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਜੀ ?”

“ਹਾਂ ਹਾਂ ”

“ਤੇ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ?”

ਪੌਦਾ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਿੱਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ , “ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ-ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ !”

“ਕਿਉਂ ਵੀਰੇ , ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ !” ਸਾਦਰੀ ਨੇ ਸੁਖਨ ਵੱਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ

“ਕਰੋ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ , ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਲਗਵਾਇਆ ਹੈ !”

ਸੁਖਨ ਤੇ ਸਾਦਰੀ ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ

ਗਸੋਈ ’ਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ

ਸਾਦਰੀ ਨੇ ਭੋਲੇਪਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ,

“ਮੰਮੀ ਜੀ, ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ ਵੀ ਰੋਟੀ ਖਾਉਗਾ !”
 ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਪੌਦਾ ਝੂਮਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਹੱਸਿਆ ਹੋਵੇ

ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਾਰਜ :

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਧਿਆਪਕ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗਾ ਇਹ ਸਿਰਫ ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਹਨ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਾਣਤਮਿਕ ਸੁਝ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਿਹਤਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਸੁਖਨ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ?
2. ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ ਕਿਸ ਨੇ ਲਗਵਾਇਆ ਸੀ ?
3. ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਪੌਦੇ ਨੂੰ ਸਾਬਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ?
4. ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ?

ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਭਰੋ :

1. ਅਮਰੂਦਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ ..... ਵੱਲ ਝੁਕਦਿਆਂ ਹਿੱਲਿਆ
2. ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮੰਮੀ ਜੀ ..... ਲਗਦੇ ਨੇ ?
3. ਗੋਈ 'ਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ..... ਖਾਣ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ

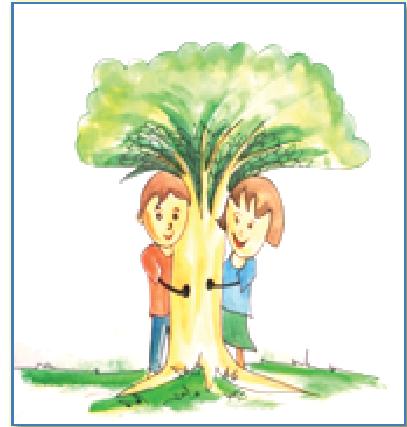
ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਿਰਿਆਵਾਂ :

1. ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ? ਅਮਰੂਦਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਲੱਗਿਆ ?
2. ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਰੁੱਖ ਪਸੰਦ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਨਾਂ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇਗਾ ?
3. ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਦੇਖੋ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਅ) ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ

ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ, ਰੁੱਖਾਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਓ ਨਾਲ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਮੈਨੂੰ ਪਤੈ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਨੇ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, “ਐਨਾ ....”

“ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ... ਹੈਨਾ! ਮੈਨੂੰ ਪਤੈ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ 'ਚ ਆਖੋਂਗੇ, “ਹਾਂ ..... ਜੀ ....” ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਹਾਂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਹੀ ਲਗਦੈ ਜਿਵੇਂ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ

“ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦੈ ਭਲਾ? ”

“ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ...” ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ 'ਚ ਆਖਦੇ ਹਨ

“ਬਿਲਕੁਲ! ਜਿਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੱਖੀ ਝੱਲ ਕੇ ਹਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਰੁੱਖ ਵੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹਵਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ... ”

ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੇ ਹੋ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ। ਹਵਾ ਸਭ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਚਲੋ ਹੁਣ ਇਉਂ ਦੱਸੋ, “ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਕੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ?”

“ਬਾਲਣ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਜੀ, ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਚੁੱਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਉਂਦੀ ਐ... ਉਦੋਂ ਉਹ ਲੱਕੜਾਂ ਹੀ ਡਾਹੁੰਦੀ ਐ ...” ਇੱਕ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਬੱਚੇ ਇਹੋ ਆਖੋਂਗੇ ਤੁਹਾਡੀ ਗੱਲ ਸਹੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਗਰਮੀ ਲਈ ਹਵਾ ਤੇ ਛਾਂ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਰੋਟੀ-ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਲਣ।

“ਸਿਆਲਾਂ 'ਚ ਠੰਢ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਅੱਗ ਸੇਕਦੇ ਹਾਂ ਜੀ” ਇੱਕ ਹੋਰ ਬੱਚਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ ਪਿੱਛੇ ਕਈ ਬੱਚੇ ਬੋਲਦੇ ਨੇ,

“ਹਾਂ ਜੀ, ਹਾਂ ਜੀ”

“ਹੋਰ ਦੱਸੋ ? ”

“ਫਲ-ਫਰੂਟ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਜੀ”

“ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ! ਚਲੋ ਹੁਣ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ
ਪਸੰਦ ਦੇ ਫਲ ਦੱਸੋ ? ”

“ਅੰਬ ”

“ਸੇਬ ”

“ਕਿੰਨੂ ”

“ਅਮਰੂਦ ”

“ਬੇਰ ”

“ਤੂਤੀਆਂ ”

ਮੈਨੂੰ ਪਤੈ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਚੀਕੂ, ਅਨਾਰ, ਨਾਸ਼ਪਤੀਆਂ ਤੇ ਕੇਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਲਓਂਗੇ
ਚੰਗਾ ਹੁਣ ਇਉਂ ਦੱਸੋ, “ਇਹ ਫਲ ਕੌਣ ਦਿੰਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ? ”

“ਮੇਰਾ ਡੈਡੀ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਜੀ... ”

“ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਸਾਈਕਲ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਐ ਜੀ... ” ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਵੀ ਖੁਗੀਦ ਕੇ
ਦਿੰਦੇ ਨੇ।

“ਪਰ ਇਹ ਫਲ ਲਗਦੇ ਕਿੱਥੇ ਨੇ ? ”

“ਰੁੱਖਾਂ-ਪੌੰਦਿਆਂ ’ਤੇ... ” ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਤੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ’ਚ ਤੁਸੀਂ ਆਖੋਂਗੇ।

“ਸੱਚਮੁਚ ! ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਲ ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ”

“ ਹਾਂ... ਜੀ.... ” ਆ ਗਿਆ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੱਸੋਂਗੇ ਹੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ
ਹੱਸਣ ਨਾਲ ਕਸਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ’ਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਦਾ,
ਬਿਲਕੁਲ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨਾਲ ਤੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ। ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ
ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦੈ, ਹੈਨਾ ?

“ ਹਾਂ ... ਜੀ ... ” ਦੀ ਇਹ ਅਵਾਜ਼ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਠਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਕਿੰਨਾ
ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸਾਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਦਿੰਦੇ ਨੇ

ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕਾਰਜ :

- ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਹੇਗਾ।
- ਇਹਨਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ ਜਾਂ ਦਾਦਾ, ਦਾਦੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਲਿਖ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਹੇਗਾ।

(੯) ਰੁੱਖ ਲਗਾਓ, ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਓ

ਵਾਰਤਾਲਾਪ

ਅਧਿਆਪਕ : ਪਿਆਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਓ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ !

ਵਿਦਿਆਰਥੀ : ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਜੀ ! (ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਦੇ ਹਨ)

ਅਧਿਆਪਕ : ਆਪਾਂ ਅੱਜ ਫੇਰ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂਗੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹੋ ?

ਵਿਦਿਆਰਥੀ : ਹਾਂ ਜੀ

ਅਧਿਆਪਕ : ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਕਾਪੀ ਉੱਤੇ ਲਿਖੋ ਪਹਿਲੇ ਰੁੱਖ ਦਾ ਤੇ ਆਖਰੀ ਰੁੱਖ ਦਾ ਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਣਗੇ।

(ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਨਾਂ ਦੱਸਣਗੇ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਉਹਨਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬਲੈਕ-ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਲਿਖਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਹੁਤੇ ਨਾਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵੀ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਧਿਆਪਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਖੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਰਹਿ ਵੀ ਜਾਣਗੇ। ਅਧਿਆਪਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬੋਲੇਗਾ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਨਾਂ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਬੋਰਡ ਭਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਧਿਆਪਕ ਇਸ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਗੰਚਿਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੇ ਕਿ ਬੋਰਡ ਉੱਤੇ ਰੁੱਖ ਦਾ ਅਕਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ।)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਦੀ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਦੱਸੇਗਾ। ਰੋਟੀ, ਕੱਪੜਾ ਤੇ ਮਕਾਨ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਰੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੱਸੇਗਾ।

ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਆਕਸੀਜਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਖੁਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਛੀ ਰੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਲੂਣੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

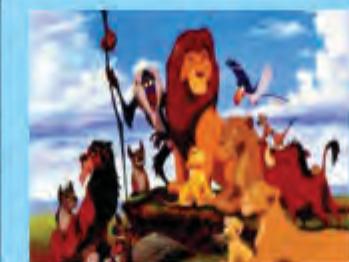

(ੴ) ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਅਹੁਦਾ

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਉਪਰਾਂ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਏਗਾ

1

2

3

4

5

6

ਜੰਗਲ 'ਚ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਲੂੰਬੜੀ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੰਗਲ 'ਚ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪਸੂ-ਪੰਛੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਜੰਗਲ 'ਚ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿਟਵਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਖੀ ਸੱਦ ਲਏ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਮੁਖੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ 'ਚ ਆਖਿਆ-ਮੈਂ ਹੁਣ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਸਾਰੇ ਪਸੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ 'ਚ ਵੰਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਮੁਖੀ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਹੋਏ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਭਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ। ਇੱਕ ਵਿਭਾਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਲੂੰਬੜੀ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਗਾਈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਚਿੜੀਆਂ ਦੀ ਮੁਖੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖਵਾਇਆ। ਭੋਜਨ 'ਚ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਮਿਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਖੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਚਿੜੀ ਨੇ ਝੱਲੇ ਬੋਹੜ ਦੀ ਟਾਹਣੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੀ ਸੀ ਤੇ ਇੱਕ ਪੱਤੇ ਓਹਲੇ ਲੁਕ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ੇਰ ਜਦੋਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਪਏ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਚਿੜੀ ਬੋਲ ਪਈ ਇਹ ਪਾਪ ਨਾ ਕਰਿਓ ਰਾਜਾ ਜੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲ 'ਚ ਖਬਰ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੀ।

ਸ਼ੇਰ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਫਿਰ ਗਿਆ ਸੀ।

“ਚਿੜੀਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸ ਕਿ ਤੂੰ ਸਭਾ 'ਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਈ?” ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ।

“ਕਿਉਂਕਿ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਹੁਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੀਦਾ” ਚਿੜੀ ਹੱਸਦਿਆਂ ਬੋਲੀ ਸੀ।

“ਉਹ ਕਿਉਂ?” ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ।

“ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਤੇਰੇ ਹਰ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਮੌਜੂਦ ਏ!” ਚਿੜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

“ਹੈਂਅ! ਉਹ ਕੀ?” ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ!” ਇਹ ਆਖ ਚਿੜੀ ਗਈ।

ਸਿੱਖਿਆ: ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

(ੳ)

**ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜ / ਕਿਰਿਆ ਦੱਸ ਕੇ ਸੰਬੰਧਤ
ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਨੰਬਰ ਪੁੱਛੋਗਾ।**

ਖਾਣਾ ਖਾ ਰਹੇ ਪਸੂ-ਪੰਛੀ

1

ਉੱਡ ਰਹੀ ਚਿੜੀ

2

ਹੈਰਾਨੀ 'ਚ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਲੂੰਬੜੀ

3

ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਏ ਪਸੂ -ਪੰਛੀ

4

ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪਸੂ-ਪੰਛੀ

5

ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੋਈ ਲੂੰਬੜੀ

6

(ਅ) ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਕਿਰਿਆ/ਅਭਿਆਸ

- ਪ੍ਰਸ਼ਨ: 1 ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕੌਣ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ: 2 ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਬਾਰੇ ਕਿਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ: 3 ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ: 4 ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਖਾਣੇ 'ਚ ਕੀ ਮਿਲਾਇਆ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ: 5 ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਚ ਚਿੜੀ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ: 6 ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?

(ਈ) ਸੰਤੋਖੀ ਅਤੇ ਲੋਭੀ ਦਾ ਫਰਕ

	ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ	ਲੋਭੀ ਵਿਅਕਤੀ
1. ਖਿੱਡਣੇ		
2. ਖਾਣਾ		
3. ਵਸਤੂਆਂ		
4. ਦੌਲਤ		
5. ਨਤੀਜਾ		

ਉਪਰੋਕਤ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੱਸ ਕੇ ਲੋਭੀ ਜਾਂ ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਟਿੱਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੇਗਾ।

ਸਹੀ ਚੋਣ (ਟਿੱਕ ਕਰੋ)

ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ	ਸੰਤੋਖੀ	ਲੋਭੀ
ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ		
ਵਾਧੂ ਰੂਪਏ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ		
ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ		
ਲੋੜਵੰਦਾਂ 'ਚ ਰੂਪਏ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ		
ਵਾਧੂ ਵਸਤੂਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ		

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਕਿਰਿਆ

ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਆਉਣਗੇ ਤੇ ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾਉਣਗੇ।

2. ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦੌਹੇ

ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ।
ਸੱਚ ਸਿਆਣੇ ਕਹਿ ਗਏ ਬੱਚਿਓ, ਸਬਰ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁਖ ਨਾ ਕੋਈ।

ਜੇਥ ਵੇਖ ਕੇ ਚੁਣਦੇ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਤੱਕ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਝੂਰਨ।
ਦੂਨੀਆ ਅੰਦਰ ਹਰ ਇੱਕ ਇੱਛਾ, ਹਰ ਇੱਕ ਦੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਪੂਰਨ।

ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਨੂੰ ਪੱਲੇ ਬੰਨੀਂ, ਡਰ ਕਾਰਨ ਨਾ ਹਿੰਮਤ ਹਾਰੀਂ।
ਬੋਝ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਚੁੱਕੀਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਨਾ ਮਾਰੀਂ।

ਮੂਰਖ ਆਪੇ—ਆਪਣੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਕਹਿਣਾ।
ਲੋਭ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਦਾ, ਉੱਚਾ ਕਰਦਾ ਸਬਰ ਦਾ ਗਹਿਣਾ।

ਉਹ ਨਾ ਉਲੜਣ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ, ਉਹ ਨਾ ਮੰਗਣ ਚੰਦ-ਸਿਤਾਰੇ।
ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਂਦੇ, ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ।

ਅਭਿਆਸ : 1 ਪਾਠ ਅਤੇ ਸਰਲ-ਅਰਥ

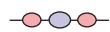
ਅਭਿਆਸ : 2 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹ ਦੇਹੇ ਪੜ੍ਹਨਗੇ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਿਆਂ ਦੇ ਅਰਥ
ਸਮਝਾਏਗਾ

ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਤਰੀ

1. ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁੱਖ ਕਿਹੜਾ ? (ਸਬਰ, ਦੌਲਤ)
2. ਸਾਨੂੰ ਜੇਬ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਠੀਕ/ਗਲਤ)
3. ਲੋਭ ਬੰਦੇ ਨੂੰ (ਨੀਵਾਂ/ਸੋਹਣਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਬਰ.....(ਅੱਖਾ/ਉੱਚਾ)
4. ‘ਬੋਝ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਚੁੱਕੀ’ ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਸਹੀ ਅਰਥ ਚੁਣੋ:
ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਆਪ ਹੱਲ ਕਰੀं
ਜਾਂ
ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਕਰਵਾਈਂ

ਅਭਿਆਸ: 3 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਕੰਮ

ਹਰੇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਦੋਹੇ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਆਏਗਾ।

(ੳ) ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ (ਅਧਿਆਪਕ ਮੌਖਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਏਗਾ)

ਕਹਾਣੀ - ਸੁਖਦੀਪ ਦਾ ਮਨ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਈ ਸਾਲ ਸਕੂਲ ਨਾ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸਦੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੁਖਦੀਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸੁਖਦੀਪ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਭੇਜੋ। ਪੜ੍ਹ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਸਿਆਣਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦੋਂ ਸੁਖਦੀਪ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾ ਬੋਲਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਦੂਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਸੁਖਦੀਪ ਦੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖੇਡਦੇ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਨਾਨਕੇ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਸਕੂਲ ਬਾਰੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਸੁਖਦੀਪ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਮਾਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਬੋਲੇ, “ਪੁੱਤਰ ਜੀ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਜੁਬਾਨ ਦਾ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਬੋਲਚਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਆ ਤੇ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਘੋੜੇ ਵੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾ ਬੋਲਦਾ ਹੋਵੇਂਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ

ਬੱਚੇ ਤੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਜੇ ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਤੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਨਗੇ। ਕੱਲ੍ਹੁ ਤੋਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਕਿ ਸਭ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ। ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਛੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।”

ਸੁਖਦੀਪ ਆਪਣੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਕੂਲ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਭ ਨਾਲ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਉਸਦੀ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਨ ਲੱਗ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨਤਰੀ - 1 - ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਸੁਖਦੀਪ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਕਿਉਂ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਸਨ?

2 - ਉਸਦੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਦੀਪ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਾਇਆ?

3 - ਸੁਖਦੀਪ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਾਲ ਕੀ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ?

ਕਿਰਿਆਵਾਂ - (ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰੇਗਾ)

ਓ - ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਣਾ।

ਅ - ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਜ਼ਤ ਦੇਣੀ।

ਇ - ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾ।

(ਅ) ਭੈਣ-ਭਰਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਾ

(ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰਵਾਏਗਾ)

ਕਿਰਿਆਵਾਂ -

- (1) ਦੋ ਬੱਚੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਦੀ ਐਕਟਿੰਗ ਕਰਨਗੇ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੋਣਗੇ
(ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਭੈਣ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਵੀਰ)
- (2) ਦੋ ਬੱਚੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਭਿਨੈ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ
ਭੈਣ ਜੀ, ਭਰਾ ਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਗੇ।
- (3) ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆਂ ਕੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?

(੯) ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆਂ ਕੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ? (ਕਵਿਤਾ)-

ਹੋਏ ਸਵੇਰਾ ਮੈਂ ਉੱਠ ਜਾਵਾਂ
ਬੁਰਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਹਾਵਾਂ

ਦਾਦਾ ਦਾਦੀ ਕੋਲੇ ਜਾ ਕੇ
ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਵਾਂ

ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮਿਲਣ ਅਸੀਸਾਂ
ਰੋਮ-ਰੋਮ ਮੁਸਕਾਵਾਂ

ਖੁਸ਼ ਹੋ ਸਭ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੀ ਦਿੰਦੇ
ਜਿੱਧਰ ਵੀ ਮੈਂ ਜਾਵਾਂ

ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਾਂ
ਚੰਗਾ ਬਾਲ ਕਹਾਵਾਂ

ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਤਰੀ - 1 - ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਬੱਚਾ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ?

2 - ਮੰਮੀ-ਪਾਪਾ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ?

3 - ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਕਿਉਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ?

4 - ਸਭ ਨਾਲ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਜਿਹਾ ਬਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

(ੳ) ਟੈਂਡਰ ਚਿੰਨ

ਸਕੂਲ

ਹਸਪਤਾਲ

ਹਾਰਨ ਨਾ ਬਜਾਓ

ਪਾਰਕਿੰਗ

ਰੇਲਵੇ

ਚੁਕੋ

ਅਧਿਆਪਕ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਟੈਂਡਰ

ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ

ਕਿ ਸੜਕ 'ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਆਪ ਵੀ

ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇ

ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ

ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ

ਮੱਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:-

1. ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?
2. ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?

(ਅ) ਕਿਹੜੇ ਹੱਥ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ਕਿਹੜੇ ਹੱਥ ਤੁਰੀਏ

ਆਉ ਤੁਰੀਏ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ
ਤੁਰੀਏ ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ
ਦੱਸੋ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ?

ਸੜਕ ਵਿਚਾਲੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਨਾ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਪਉ ਜਰਨਾ

ਆਉ ਤੁਰੀਏ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ
ਤੁਰੀਏ ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ
ਦੱਸੋ ਕੀ ਹੈ ਕਰਨਾ ?

ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਹੈ ਚੱਲਣਾ
ਹਾਦਸਾ ਇਉਂ ਹੈ ਟਲਣਾ

ਮੱਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :-

1. ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ?
2. ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ?

(੯) ਸੜਕ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰਨ ਕਰਨੀ ਹੈ

ਪਾਤਰ

ਹਰੀ

ਸੈਫੀ

ਪੰਮਾ

ਸਿਮਰ

- ਹਰੀ : ਚਲੋ ਯਾਰ ਆਪਾਂ ਖੇਡਦੇ ਆਂ ਹਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ
ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ : ਕੀ ਖੇਡਾਂਗੇ ।
- ਹਰੀ : ਅੱਜ ਆਪਾਂ ਸੜਕ-ਸੜਕ ਖੇਡਦੇ ਆਂ ।
- ਬਾਕੀ ਬੱਚੇ : ਸੜਕ-ਸੜਕ । ਤਿੰਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲੁ ਬੋਲੇ
- ਹਰੀ : ਸੜਕ-ਸੜਕ ਮਤਲਬ ਸੜਕ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?
- ਸੈਫੀ : ਲੈ ਇਹ ਵੀ ਕੀ ਅੱਖੀ ਗੱਲ ਹੈ (ਹੱਸਦਾ ਹੈ) ਭੱਜ ਕੇ ਸੜਕ ਪਾਰ ਕਰ ਲਓ ।
- ਹਰੀ : ਨਹੀਂ ਜੀ ! ਭੱਜ ਕੇ ਸੜਕ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਸਾਡੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜੇ ਉਧਰੋਂ ਕੋਈ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਗੱਡੀ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ।
- ਸੈਫੀ : (ਡਰਦਿਆਂ) ਹਾਂ ਬਈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਈ ਨਹੀਂ ।
- ਪੰਮਾ :- ਫੇਰ ਤਾਂ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਚਲਾਉਂਦਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ?
- ਸਿਮਰ : (ਹੱਸਦਿਆਂ) ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਗਿਆ ਸੜਕ 'ਤੇ
- ਹਰੀ : ਮੋਬਾਈਲ ਚਲਾਉਂਦਿਆਂ “ਬੰਦਾ ਬੇਧਿਆਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦੈ ਸੋ ਦੁਰਘਟਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।
- ਸੈਫੀ : (ਸਭ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਦੇਖਦਿਆਂ) ਚੌਂਕ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚਾਲਿਉਂ ਭੱਜ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰ ਲਵੋ ।

ਤਿੰਨੇ ਬੱਚੇ : ਓ ਨਹੀਂ ਮੂਰਖਾ ! ਜੇ ਓਧਰੋਂ ਹਰੀ ਬੱਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ਕਰੇਂਗਾ ?
 ਸੈਫੀ : ਹਾਂ ਯਾਰ (ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ) ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੌਚਿਆਂ ਨਹੀਂ
 ਤਿੰਨੇ ਬੱਚੇ : ਫੇਰ ਸੜਕ ਕਦੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ?
 ਹਰੀ : ਜਦੋਂ ਰਸਤਾ ਸਾਡਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਜੈਬਰਾ-ਕਰਾਸਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਸੜਕ
       ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਸੈਫੀ ?
 ਸੈਫੀ : (ਅਚਾਨਕ ਬੋਲਿਆ) “ ਓ ਹਾਂ ਹਾਂ ” ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਖਿੜ-ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ ।

ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਇਹ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਨਾਟਕੀ ਰੂਪ ਖੇਡ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ
 ਅਧਿਆਪਕ ਨਾਟਕ ਖਿਡਾਊਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਮੰਖਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:-

1. ਬੱਚੇ ਕਿਹੜੀ ਖੇਡ ਖੇਡਦੇ ਹਨ ?
2. ਸੜਕ ਕਿਵੇਂ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ?
3. ਸੜਕ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕੀ ਮੋਬਾਇਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ?
4. ਜੈਬਰਾ-ਕਰਾਸਿੰਗ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਪਾਠ 9

(ੴ) ਸੰਦੇਸ਼

ਆਓ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹੋਏ

ਅੱਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਇਆ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹੈਲੋ ਬੱਚਿਓ ! ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਭੈਅ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਦੱਸਦੇ ਸਨ। ਕਿ ਮੈਡਮ ਸਖ਼ਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇਹਨ।

ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ। ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿੱਚ ਰਹੀਂ ਸਕੂਲ ਦਾ ਹਰ ਕੰਮ ਦਿਲ ਲਾ ਕੇ ਕਰੀਂ। ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ, ਕਾਪੀ ਚੈਕ ਕਰਾਈਂ।

ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕੰਮ ਆ ਗਈ। ਸਕੂਲ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ ਡਰ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਕਈ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਏ ਹਰਜੀਤ ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਸੋਹਣੀ ਸੀ। ਨਿਧੀ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਛੇਤੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਪਰਵੇਜ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਇੱਕ ਗਰੁੱਪ ਬਣ ਗਿਆ। ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਹਰ ਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ।

ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਮੈਡਮ ਦੇ ਚਹੇਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ

ਸੀ। ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ, ਸਿਖਾਉਂਦੇ, ਖਿੜਾਉਂਦੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਝਿੜਕਾਂ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਪਰ ਡਰ ਨਾ ਲੱਗਦਾ। ਵਿੱਦਿਆਕ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਇਨਾਮ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀਆਂ। ਗੀਡਿੰਗ ਕਾਰਨਰ ਲਈ ਨਵੇਂ ਰਸਾਲੇ ਆਉਂਦੇ। ਮੈਡਮ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੇ। ਨਵਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸੁਣਦੇ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਪੜ੍ਹੋ, ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਅਮਲ ਕਰੋ।

ਬੱਚਿਓ! ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੁਢਲੇ ਸਬਕ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੌਹ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਿਤਾਬਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਆੜੀਓ-ਮੇਰੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਹਨ:

ਪਹਿਲੀ- ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ।

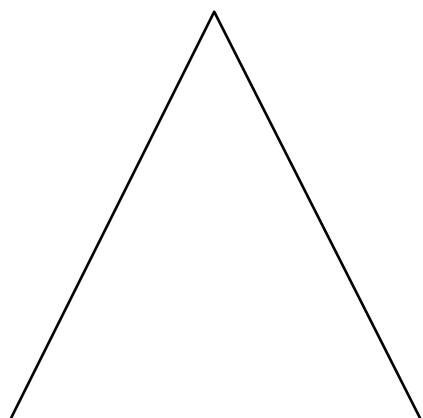
ਦੂਜੇ- ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਤੀਜੀ- ਉਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜਿਉਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ

ਮਾਧੇ

ਅਧਿਆਪਕ

ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮਾਪਿਆਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਸੇਧ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧੋ! ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸਤ ਬਣਾਓ! ਸ਼ੁਭ-ਕਾਮਨਾਵਾਂ

ਬੋਚਿਓ:- 1. ਸਕੂਲ ਆਉਣ ਤੋਂ ਡਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

2. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

3. ਪੁਸਤਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

4. ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਦੋਸਤ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉਤੱਤ:-

1) ਇਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ?

.....

.....

2) ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਕੂਲ ਲਈ ਮੋਹ ਨਾਲ ਕੀ ਭੇਜਿਆ ?

.....

.....

3) ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਰੀਡਿੰਗ-ਕਾਰਨਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

1.....

2.....

(ਅ) ਆਓ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀਏ

ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ-ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਮੌਖਿਕ ਰੂਪ 'ਚ ਸੁਣਾਏਗਾ।

ਬੱਚਿਓ! ਕੱਲ੍ਹੁ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ 'ਮੋਤੀ' ਸੀ। ਮੋਤੀ ਇੱਕ ਕੁੱਤਾ ਸੀ। ਕੁੱਤਾ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ ਸੀ। ਬੱਚੂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਦੌਵੇਂ ਖੇਡਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਤੇ ਭੁਸ਼ਾ ਸਨ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਬੱਚੂ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੋਤੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਬੱਚੂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ। ਮੋਤੀ ਜਮਾਤ ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ। ਮੋਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਬੱਚੇ ਡਰ ਗਏ। ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੀ ਤਾਂ ਚੀਕ ਨਿਕਲ ਗਈ।

ਜਮਾਤ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਿਠਾਇਆ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਡਰੋ ਨਾ, ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹੇਗਾ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਸੋ ਨਾ ਡਰੋ ਨਾ ਡਰਾਓ।

ਮੋਤੀ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਬੱਚੂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ

ਕੁੱਤਾ ਹਮਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬੱਚੂ 'ਸੌਗੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਮੋਤੀ ਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡ ਆਇਆ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਭੁਸ਼ਾ ਹੋ ਗਏ।

ਅਧਿਆਪਕ ਜਮਾਤ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:**
- 1) ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਓ।
  - 2) ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?
  - 3) ਆਪਣੇ ਆਲੋ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਓ।

(੯) ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ

ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ! ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਸੀ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ। ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਚਾਰ ਉਹਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਵਿਤਾ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਂਗਾ, ਪਰ ਪੰਜ ਬੱਚੇ ਅੱਗੇ ਆਉਣਗੇ।

ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ

ਪਾਪਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦਿਓ, ਬਸ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਬੜਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਵੰਡਦੀਆਂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਜੀਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਸਿਖਾਇਆ,
ਕਰਨਾ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਸਿਖਾਇਆ,
ਘਰ ਦਾ ਨੇ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ,
ਪਾਪਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦਿਓ, ਬਸ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਦੂਜੀ ਕਿਤਾਬ ਜੀਹਦੇ ਵਿੱਚ ਦੇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ,
ਦੇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਮੇਵਾ,
ਬਣਾ ਦੇਣ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਅਜੀਤ, ਜੁਝਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਪਾਪਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦਿਓ, ਬਸ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਤੀਜੀ ਕਿਤਾਬ ਲਿਆ ਦੇਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਬਾਰੇ,
ਦੇਵੇ ਵਧੀਆ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਸਾਡੀ ਟੋਲੀ ਬਾਰੇ,
ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਅਵਤਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ,
ਪਾਪਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦਿਓ, ਬਸ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਚੌਥੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ ਹੋਵੇ ਹਰਿਆਲੀ ਬਾਰੇ,
ਰੰਗਾਂ ਬਾਰੇ, ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਬਾਰੇ,
ਕਰਨ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਚਮਤਕਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ
ਪਾਪਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦਿਓ, ਬਸ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ

ਕਿਰਿਆ

ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ? (ਸਹੀ) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :

1. ਪਾਪਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦਿਓ, ਤੁਸੀਂ ..... ਕਿਤਾਬਾਂ

ਦੋ

ਪੰਜ

ਚਾਰ

ਤਿੰਨ

2. ਬੜਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਵੰਡਦੀਆਂ ਇਹ ..... ਕਿਤਾਬਾਂ

ਪਿਆਰ

ਅਚਾਰ

ਅਨਾਰ

ਭਾਰ

3. ਪੜ੍ਹੋਗਾ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ..... ਕਿਤਾਬਾਂ

ਕਰਤਾਰ

ਅਵਤਾਰ

ਜਗਤਾਰ

ਸਰਦਾਰ

4. ਕਰਨ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ..... ਕਿਤਾਬਾਂ

ਕਲਾਕਾਰ

ਵਪਾਰ

ਸਰਕਾਰ

ਚਮਤਕਾਰ

ਰੀਡਿੰਗ ਕਾਰਨਰ ਵਿੱਚਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ
ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਕੁੱਝ ਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ।

ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- 1) 'ਰੀਡਿੰਗ-ਕਾਰਨਰ' ਚੋਂ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।
- 2) ਆਪਣੀ ਮਨਪਸੰਦ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

ਬਾਲ-ਸਭਾ ਲਈ ਦੇਸ-ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਕਵਿਤਾ ਲੱਭ ਕੇ ਲਿਆਓ।

